HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

בחיים. חלה. ואית דגרסי בחס: **לחילו שופך דמים.** מפני שבני אדם שנכנסין לבקרו עושים לו לחולה כל צרכיו: **לא שיחיה ולא שימות.** שהרי אינו יודע בעניינו של חולה: **דלא ליחדע מוזיה.** דדילמא מתגלגל לאלתר. אי נמי דלא ליסתעי מילי עילויה: **מכאן ואילך.** חזי דלא מתרפא אמר להו פוקו ואכריזו: **ריעים נגעמן.** שריפאוהו מצרעתו כגון אליסע דהוה נגיע וזקן והשיאו עצה לנעמן: **אם יאמרו לך נעריס נגה.** בית המקדש: **וזקניס אומריס סמוך.** ואל תבנה: **וסימן לדבר מרחבעם.** דכתיב (מלכים ג יב) ויעזוב את עצת הזקנים וגו' ונחרב בית המקדש על אותה עצה. והמורה לא פירש בבית המקדש ואיכא בריתא[1] דקתני בהדיא בבית המקדש: **לא ליסעוד.** כמו (במדבר טז) ופקודת כל האדם מתרגמינן וסעודת: **אלא שעי קמייתא רווחא דעסיה.** כדאמר בעלמא (ב"ב טז:) אידי יומא אידי קצירא. ודילמא אמר לא אלטריך למבעי רחמי עליה דאיהו כל כך חולה: **יסעדנו.** כמו ולחם לבב אנוש יסעד (תהלים קד): **ומניין שהשכינה בו' שנאמר ה' יסעדנו.** קרי ביה יסערנו. אי נמי יסעדנו ממש שמסעד שכינה על ראשו כדאמרן בהדיא ששכינה שרויה למעלה ממיטתו: **סהדא רבה פרת.** כשנהר פרת גדול הוי עדות לגשמים שיורדין לא"י דא"י גבוה מכל הארצות ובאין גשמים ונופלין בפרת ומתגדל מהן. והאי דאמרי' דנהר מתגדל ממי הגשמים הוי פלוגתא דשמואל: **נהרא מכיפיה מתברך.** שנובע מגדותיו ולא ממי גשמים:

אלא

בחיים. חלה: **אין מבקש עליו רחמים לא שיחיה ולא שימות.** נראה בעיני דה"ק פעמים שצריך לבקש רחמים על החולה שימות כגון שמצטער החולה בחליו הרבה ואי אפשר לו שיחיה כדאמרינן בפרק הנושא (כתובות קד.) דכיון דחזאי אמתיה דרבי דעל כמה זימנין בית הכסא ואתא תפילין וקא מצטער אמרה יהי רצון שיכופו העליונים את התחתונים כלומר דלימות רבי. ומש"ה קאמר דהמבקר חולה מועילו בתפלתו אפי' לחיות מפני שהיא תפלה יותר מועלת ומי שאינו מבקרו אין צריך לומר שאינו מועילו לחיות אלא אפי' היכא דאיכא ליה הנאה במיתה אפי' אותה זוטרתי אינו מהנהו: **לא ליסעוד אינים.** לא יבקר. ופקודת כל האדם[2] מתרגמינן וסיעדא: **קצירא בתלת שעי קמייתא רווחא דעסיה.** וכסבור המבקר שנתרפא ואין צריך לבקש רחמים עליו: **בתרייתא תקיף חולשיה.** וכסבור שהוא בחסף תקוה ומתיאש מן הרחמים: **לא ישב לא על גבי מטה ולא על גבי ספסל.** איכא מאן דאמר דדוקא כשהחולה שוכב על גבי קרקע שנמצא מבקר גבוה ממקום שכינה: **אמר ר' אחין אמר רב מטרא במערבא סהדא רבה פרת.** כשיורד מטר בא"י מעיד עליו פרת בגבול שכל שהוא גדול בידוע שאע"פ שלא ירדו גשמים כאן ירדו גשמים בא"י. ונפקא מינה שאסור לטבול בו לפי שאין מי גשמים הנוטפין מטהרין בזוחלין אלא בשאובין כלומר דקוו וקיימי כדתניא בספריא[3] אי מה מעיין מטהר בזוחלין אף מקוה מטהר בזוחלין ת"ל אך מעין וגו'[4] מעיין מטהר בזוחלין ומקוה בשאובין הילכך כל היכא דאיכא למיחש שמא רבו נוטפין על הזוחלין אסור והיינו כשהנהר גדול הרבה אבל אם היה הולך לאטו או שלא נתרבה אלא מעט דליכא לספוקי ברביית נוטפין ברי כדתניא בתוספתא העיד ר' אלעזר בר לדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפין שהם כשרים[5]: **ופליגא דשמואל דאמר שמואל נהרא מכיפיה מתברך.** מכיפיה מסלעו. כלומר ממקורו הוא מתגדל שא"ע שאינו רואים שכשהגשמים יורדין נהרות מתרבים עיקר רבויין ממקורן הוא כדאמרי' בפרק סדר תעניות (תענית כה:) אין לך כל טפח וטפח יורד מלמעלה שאין תהום עולה לקראתו טפחיים ונמצא שלעולם זוחלין רבין על הנוטפין דהא לטפח של גשמים איכא טפחיים דמעיין הלכך לשמואל מותר לטבול בנהרות לעולם אפי' כשנראה לעין שנתרבו הרבה מחמת המטר: **ופליגא דידיה אדידיה דאמר שמואל אין המים מטהרין בזוחלין.** דאיכא למיחש לרבו הנוטפין:

אלא

רב חלבו באיש לא איכא דקא אתי אמר להו לא כך היה מעשה בתלמיד אחד מתלמידי ר' עקיבא שחלה לא נכנסו חכמים לבקרו ונכנס ר' עקיבא לבקרו ובשביל שכיבדו וריבצו לפניו היה א"ל רבי החייתני יצא ר' עקיבא ודרש [6]כל מי שאין מבקר חולים כאילו שופך דמים כי אתא רב דימי אמר כל המבקר את החולה גורם לו שיחיה וכל שאינו מבקר את החולה גורם לו שימות מאי גרמא אילימא כל המבקר את החולה מבקש עליו רחמים שיחיה וכל שאין מבקר את החולה מבקש עליו רחמים שימות ס"ד אלא כל שאין מבקר חולה אין מבקש עליו רחמים לא שיחיה ולא שימות [7]רבא יומא קדמאה דחליש אמר להון לא תיגלו לאיניש דלא לתרע מזליה מכאן ואילך אמר להון פוקו ואכריזו בשוקא דכל דסני לי ליחדי לי וכתיב [1]בנפול אויבך אל תשמח [2]וגו' ודרחים לי ליבעי עלי רחמי אמר רב כל המבקר את החולה ניצול מדינה של גיהנם שנאמר [3]אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו י"י אין דל אלא חולה שנאמר [4]מדלה יבצעני אי נמי מן הדין קרא [5]מדועא אתה ככה דל בן המלך בבקר בבקר וגו' [6]אין רעה אלא גיהנם שנאמר [7]כל פעל י"י למענהו וגם רשע ליום רעה ואם ביקר מה שכרו מה שכרו כדאמר ניצול מדינה של גיהנם אלא מה שכרו בעוה"ז [8]י"י ישמרהו ויחייהו ואושר בארץ ואל תתנהו בנפש אויביו יי' ישמרהו מיצר הרע ויחייהו מן היסורין ואושר בארץ שיהו הכל מתכבדין בו ואל תתנהו בנפש אויביו שיזדמנו לו ריעים כנעמן שריפו את צרעתו ואל יזדמנו לו ריעים כרחבעם שחילקו את מלכותו תניא [9]ר"ש בן אלעזר אומר אם יאמרו לך ילדים בנה וזקנים סתור שמע לזקנים ואל תשמע לילדים שבנין ילדים סתירה וסתירת זקנים בנין וסימן לדבר [10]רחבעם בן שלמה אמר רב שישא בריה דרב אידי [11]לא ליסעוד אינש קצירא לא בתלת שעי קדמייתא ולא בתלת שעי בתרייתא דיומא כי היכי דלא ליסח דעתיה מן רחמי תלת שעי קדמייתא רווחא דעתיה בתרייתא תקיף חולשיה [12]אמר רבין אמר רב מניין שהקב"ה זן את החולה שנאמר [13]יי' יסעדנו על ערש דוי וגו' ואמר רבין אמר רב מניין שהשכינה שרויה למעלה ממטתו של חולה שנאמר יי' יסעדנו על ערש דוי תניא נמי הכי [14]הנכנס לבקר את החולה לא ישב לא על גבי מטה ולא ע"ג ספסל ולא על גבי כסא אלא מתעטף ויושב ע"ג קרקע מפני שהשכינה שרויה למעלה ממטתו של חולה שנאמר יי' יסעדנו על ערש דוי ואמר רבין [15]אמר רב מטרא במערבא סהדא רבה פרת ופליגא דשמואל דאמר שמואל נהרא מכיפיה מתבריך ופליגא דשמואל אדשמואל דאמר שמואל אין המים מטהרין בזוחלין

אלא

מסורת הש"ס

א) ברכות נה:, ב) ל"ל ובכאלו אל יגל לבך פן ירפה ה' וגו' והסיב מעליו אפו, ג) [לעיל כב.], ד) [מגילה לא: תוספתא ע"ז פ"ל], ה) שבת יב:, ו) שבת סה: ברורות נה:, ז) [תוספתא ע"ז פ"ל], ח) [במדבר טז], ט) [שמיני פרשה טו], י) [ויקרא יח], כ) [וכ"ה במקומות פ"ה מ"ס],

תורה אור השלם

1. בִּנְפֹל אוֹיֶבְךָ אַל תִּשְׂמָח וּבִכָּשְׁלוֹ אַל יָגֵל לִבֶּךָ: משלי כד יז
2. אַשְׁרֵי מַשְׂכִּיל אֶל דָּל בְּיוֹם רָעָה יְמַלְּטֵהוּ יְיָ: תהלים מא ב
3. דּוֹרִי נִסַּע וְנִגְלָה מִנִּי כְּאֹהֶל רֹעִי קִפָּדְתִּי כָאָרֹג חַיַּי מִדַּלָּה יְבַצְּעֵנִי מִיּוֹם עַד לֵילָה תַּשְׁלִימֵנִי: ישעיהו לח יב
4. וַיֹּאמֶר לוֹ מַדּוּעַ אַתָּה כָּכָה דַּל בֶּן הַמֶּלֶךְ בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר הֲלוֹא תַגִּיד לִי וַיֹּאמֶר לוֹ אֲמְנוֹן אֶת תָּמָר אֲחֹתוֹת אַבְשָׁלֹם אָחִי אֲנִי אֹהֵב: שמואל ב יג ד
5. כֹּל פֹּעֲלֵי יָי לְמַעֲנֵהוּ וְגַם רָשָׁע לְיוֹם רָעָה: משלי טז ד
6. יָי יִשְׁמְרֵהוּ וִיחַיֵּהוּ וְאֻשַּׁר בָּאָרֶץ וְאַל תִּתְּנֵהוּ בְּנֶפֶשׁ אֹיְבָיו: תהלים מא ג
7. אָמַר אֶל רְחַבְעָם בֶּן שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ יְהוּדָה וְאֶל כָּל בֵּית יְהוּדָה וּבִנְיָמִין וְיֶתֶר הָעָם לֵאמֹר: מלכים א יב כג
8. יָי יִסְעָדֶנּוּ עַל עֶרֶשׂ דָּוָי כָּל מִשְׁכָּבוֹ הָפַכְתָּ בְחָלְיוֹ: תהלים מא ד

גליון הש"ם

גמ' לא לסעוד אינש. עיין רש"י שבת דף יב ע"ב ד"ה קועד וש"ל דגרס' כאן לא ליסעוד:

מוסף רש"י

דכל דסני לי ליחדי לי. ומתון כך יסוב חרון אף מעלי (ברכות נה:). **מטרא במערבא.** בארץ ישראל, **סהדא רבה פרת.** פרת מעיד בדבר שהוא יורד מארץ ישראל לבבל וגדל ממי הגשמים ויודעין בני בבל שירדו גשמים בהרי ארץ ישראל ושמחים שם אחיסם (שבת סה: וכעי"ז בברורות נה:). **נהרא מכיפיה מתבריך.** משפתו וממקורו ומסלעו, אלא מתרגמינן כיפה, מכיפיה מיבריך ולא ממי הגשמים (שבת סה:). **אין המים מטהרין בזוחלין.** אין מטהרין אדם וכלים הטובלין בהן דרך זחילה וצריך להמשיכן במקוה ולטבול במקוה (שם) דבכל שעה הוו מים נוטפין רבין עליהן (ברורות נה:).

עין משפט נר מצוה

מב א מיי' פי"ד מהל' אבל ה"ד:
מג ב מיי' שם הל"ה סמג עשין מד"ס ג טוש"ע יו"ד סי' שלה סעי' ד:
מד ג מיי' שם הל"ו טוש"ע שם סעי' ג:

תוספות

לסעוד. אם יבקר לחולה. פוקד מתרגמינן וסעד: רווח נפשיה. החולה וסבור המבקר שהחולה עוכר לו חליו ונמנע מלבקש רחמים: **בתלת בתרייתא.** תקיף חולשיה. ומסיק מלבקש רחמים עליו: **סהדא רבה פרת.** שרבו מימיו מן הגשמים:

פירוש הרא"ש

רב חלבו באיש. פי' אלה כדאמרי' בגמרא מדליקין (דף ג.) מן קדם בחיסא בשבת: **שכבדו וריבצו לפניו.** לפני החולה בצווי רבי עקיבא כי הנכנס לבקר את החולה מפקח כל צרכיו ומתיהו: **אינו מבקש עליו רחמים לא שיחיה ולא שימות.** וזו היא רעה גדולה שאם היה מבקרו היה מבקש עליו רחמים ואפשר שעת רצון הוא ותהיה תפלתו נשמעת ומניעות הביקור גורם שימות: **דלא ליתדע מזליה.** דנפל מורא חדש סכיני (שבת לב.) ואולי בבקשה מועטת שיבקש שוגלו רעתו יתוסף חליו: **משכיל אל דל.** משגיח אליו לבקרו ולפקח בצרכיו: **שריפאהו מצרעתו.** שהשיאוהו עצה לטבול בירדן: **רחבעם בן שלמה.** שהשיאוהו עצה לומר אבי יסר אתכם בשוטים ואני בעקרבים: **לא ליסעוד.** לא לפקוד: **רווחא דעתיה.** וסבור הוא שנתרפא ולא יתפלל עליו: **תקיף חולשיה.** וכבר הוא משוכן שאין תפלתו מועלת לו: **סהדא רבה פרת.** כי מרוב גשמים שירדו בארץ ישראל גדל הנהר ורבה ורואים בני בבל ושמחים בטובת אחיהם: **נהרא מכיפיה מתבריך.** משלגו ומקדקדו מימיו הגלוים כי רוב גדול הנהר מן התהום כדאיתא בתענית בפרק סדר תעניות (דף כה:) שאין לך טפח יורדת מלמעלה שאין לך טפחים עולין כנגדה הילכך לא יגדל הנהר ממי גשמים שנופלין במקום אחד: **אין המים מטהרין בזוחלין.** דמייגינן שאם רבו עליו נוטפים שמי גשמים רבו על עיקר מי הנהר ונתבטלו ברוב ולא אמר קמא קמא בטיל שכל דבר שברבו ליגדל וגם גדל בלי הפסק לא אמר קמא קמא בטיל כמו שנאמר לקמן בפרק הנודר מן הירק (דף נ:) וכיון דאיתו בטל והפסו כולם לנוטפים ותנן במסכת מקואות (פ"ה מ"ה) הנוטפין במקוה ומקוה אינו מטהר בזוחלין [כו'] ת"ל אך חלק מעיין מטהר בזוחלין ומקוה בשאובין אבל מעיין לא אימעט מאשבורן דתניא בתוספתא (מקואות פ"ה) מעיין שמימיו מועטים וריבה עליו והרחיבו מטהר בשאובין ותנן שמי [1]בנפל אויבך אל תשמח [2]וגו' ודרחים לי ליבעי עלי רחמי אמר רב כל המבקר את החולה ניצול מדינה של גיהנם שנאמר [3]אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו י"י אין דל אלא חולה שנאמר [4]מדלה יבצעני אי נמי מן הדין קרא [5]מדועא אתה ככה דל בן המלך בבקר בבקר וגו' [6]אין רעה אלא גיהנם שנאמר [7]כל פעל י"י למענהו וגם רשע ליום רעה ואם ביקר מה שכרו מה שכרו כדאמר ניצול מדינה של גיהנם אלא מה שכרו בעוה"ז [8]י"י ישמרהו ויחייהו ואושר בארץ ואל תתנהו בנפש אויביו יי' ישמרהו מיצר הרע ויחייהו מן היסורין ואושר בארץ שיהו הכל מתכבדין בו ואל תתנהו בנפש אויביו שיזדמנו לו ריעים כנעמן שריפו את צרעתו ואל יזדמנו לו ריעים כרחבעם שחילקו את מלכותו תניא [9]ר"ש בן אלעזר אומר אם יאמרו לך ילדים בנה וזקנים סתור שמע לזקנים ואל תשמע לילדים שבנין ילדים סתירה וסתירת זקנים בנין וסימן לדבר [10]רחבעם בן שלמה אמר רב שישא בריה דרב אידי [11]לא ליסעוד אינש קצירא לא בתלת שעי קדמייתא ולא בתלת שעי בתרייתא דיומא כי היכי דלא ליסח דעתיה מן רחמי תלת שעי קדמייתא רווחא דעתיה בתרייתא תקיף חולשיה [12]אמר רבין אמר רב מניין שהקב"ה זן את החולה שנאמר [13]יי' יסעדנו על ערש דוי וגו' ואמר רבין אמר רב מניין שהשכינה שרויה למעלה ממטתו של חולה שנאמר יי' יסעדנו על ערש דוי תניא נמי הכי [14]הנכנס לבקר את החולה לא ישב לא על גבי מטה ולא ע"ג ספסל ולא על גבי כסא אלא מתעטף ויושב ע"ג קרקע מפני שהשכינה שרויה למעלה ממטתו של חולה שנאמר יי' יסעדנו על ערש דוי ואמר רבין [15]אמר רב מטרא במערבא סהדא רבה פרת ופליגא דשמואל דאמר שמואל נהרא מכיפיה מתבריך ופליגא דשמואל אדשמואל דאמר שמואל אין המים מטהרין בזוחלין אלא